Palotás György

Verancsics Mihály nászdala Szapolyai János és Jagelló Izabella esküvőjére (1539)*

A Szapolyai János (1487–1540) mellé csoportosuló humanista körnek történettudományi és irodalomtörténeti szempontú vizsgálata a releváns források hiánya, illetve azok feltáratlansága miatt indokolatlanul mellőzött napjaink magyarországi kutatásaiban. A magyar király környezetében felbukkant számos jelentős délszláv származású humanista szerző, mint például Brodarics István, Frangepán Ferenc, Statileo János, Verancsics Antal, valamint az alább közölt nászdal szerzője, Verancsics Mihály is.[1] Jelen közlemény e kérdéskörhöz és korszakhoz kíván irodalmi jellegű adalékkal szolgálni.

A nászdal *(epithalamion)*[2] szerzője Verancsics Mihály (Mihovil Vrančić, Michael Wrantius, 1513/1514–1571 k.),[3] délszláv származású magyarországi humanista, aki többek között diplomáciai feladatokat is ellátott Szapolyai János udvarában. Rokoni kapcsolatban állt I. János király híres diplomatájával, Statileo Jánossal (?–1542), aki 1528-tól Erdély püspöke volt. Statileo a korszakban bevett szokásként működő nepotizmus gyakorlatát követve vette magához Verancsics Mihályt, és testvérét, Antalt (1504–1573).[4] A testvérek rövid ideig Trauban, majd Sebenicóban tanultak. Tanítójuk

* A kutatás a TÁMOP-4.2.4.A/2-11/1-2012-0001 azonosító számú „Nemzeti Kiválóság Program – Hazai hallgatói, illetve kutatói személyi támogatást biztosító rendszer kidolgozása és működtetése konvergencia program" című kiemelt projekt keretében zajlott. A projekt az Európai Unió támogatásával, az Európai Szociális Alap társfinanszírozásával valósul meg.

1 Barta, 1987, 193–216.

2 A nászdal műfajára görög irodalmi eredete miatt egységesen *epithalamion*ként utalok az *epithalamium* helyett. A műfaji jellegzetességekre ld. Wheeler, 1930, 205–223; Wilson, 1948, 35–57; Grant, 1957, 71–100; Pavlovskis, 1965, 164–177; Sandy, 1971, 185–195; Deveny, 1988, 21–37; D'Elia, 2002, 226–236; Horstmann, 2004.

3 A szerző életrajzának bemutatása során nem törekedtem teljességre, életének tényeit legjelentősebb támogatója, Szapolyai János haláláig tekintettem át. A jelenlegi szakirodalom szerint Verancsics Mihály 1507-ben született, ami azonban valószínűleg téves adat. Stanisław Górski (1496 k.–1572) Verancsics 1528 tavaszán írott két költeményéhez a következő megjegyzését fűzte: „Quam scripsit annos XV natus" (BJ 6551 III. 890). Ezt támasztja alá maga Verancsics is egyik, 1540-ben Statileóhoz írott levelében: „Vix mea tunc aetas bis sex numeraverat annos, (...) Nam postquam maduit Ludovici sanguine tellus" (OSZKK *sign.* Quart. Lat. 776. 14v). Apja, Verancsics Ferenc boszniai családból származott, anyja pedig a dalmát származású Statileo Margit volt. A dalmát dokumentumokban legkorábban a 13. században tűnt fel a családnév. Vö. Birnbaum, 1986. 213. – Az első, Verancsics életrajzát részletesen tárgyaló munka, amely sajnos elveszett, Mályusz Elemér 1919-es egyetemi szakdolgozata volt, *De vita et operibus Michaelis Verantii* címmel. Vö. Soós, 1999. 188. Az életrajzra vonatkozó további szakirodalom: Fališević–Novaković, 2000. 780–781; Bessenyei, 2011. 401–402; Šime, 1971, nr. 3888; Cytowska, 1991. 226–236; Birnbaum, 1986. 213–240.

4 Kerecsényi, 1979, 100; Mályusz, 2007, 170.

a klasszikus műveltségű Elio Tolimero volt.[5] Később, valószínűleg nagybátyjuk hathatós segítségével, megfordultak a padovai egyetemen,[6] s tudjuk, hogy Mihály 1526 után Bécsben folytatta tanulmányait.[7] Ezt követően jutottak el Szapolyai udvarába, majd annak külföldre menekülését követően az ifjú Mihály Krakkóba került az ottani püspök, Piotr Tomicki szolgálatába. Lengyelországban ismerkedett meg későbbi legjobb barátaival, Andrzej Zebrzydowskival (1496–1560) és Ludwik Deciusszal (1485 k.–1545).[8] Ez idő tájt, nagybátyja hatására, János király pártjára állt,[9] udvari familiárisa lett, majd később ifjabb követként *(adherens)*[10] diplomáciai feladatokat is ellátott az érdekében.

Az 1538. február 24-én megkötött nagyváradi béke lehetővé tette Szapolyai János számára, hogy hivatalosan is használhassa a magyar királyi címet.[11] Az 1537-es évtől kezdve egyre gyakrabban merült fel a Szapolyai-oldal részéről egy dinasztikus kapcsolat létesítésének igénye valamelyik európai uralkodócsaláddal. Jagelló Izabellával (1519–1559) kötendő házasságának terve először 1537-ben vetődött föl; az éppen Johann Wese császári küldöttel tárgyaló Frangepán Ferencet Jan Tarnowski hetman értesítette a lengyelek ez irányú szándékáról.[12] A frigy főként Frangepán és Fráter György rábeszélésének eredményeként jött létre. Mikołaj Nipszyc, I. Zsigmond titkára egy 1538. augusztus 25-i levelében tette az első célzást arra, hogy végül is Izabella lesz a magyar királyné: „a szép Vénusz csillaga jelzi már a házasságot – írja –, a lengyel lányok magyarul tanulnak."[13] Bethlen Farkas[14] és Istvánffy Miklós[15] arról számolt be, hogy a magyar

---

5 Birnbaum, 1986, 214.

6 Petrovich szerint hagyomány volt a dalmát és raguzai patríciusok körében, hogy gyermekeiket itáliai egyetemekre – különösen Padovába – küldjék magasabb tanulmányokra. Ld. Petrovich, 1978, 625; vö. Birnbaum, 1986. 213–214. Antal és valószínűleg testvére is megfordult Itáliában: „...Illinc in Italiam misit et in Patavino gymnasio fovit." Verancsics, VI, 87, valamint VII, 109.

7 „[...] regiis Cracoviae et Viennae Pannoniae civitatibus litteraria eruditione imbuendum tradidit [sc. Statilius] et de suo suppeditavit." – Verancsics, VI, 88; Bessenyei, 2011, 401.

8 Bessenyei, 2011, 401.

9 Kerecsényi, 1979, 92. Bessenyei ezzel szemben az 1526-os időpontot feltételezi, mivel nagybátyja kezdettől fogva – leginkább az óbudai prépostságát féltve – Szapolyai János oldalán állt. Vö. Bessenyei, 2011, 401; Sörös, 1916, 11. Vö. „ab initio coronationis, utramque eius [sc. Ioannis] fortunam iuxta aestimans, constantissima fide etiam sequutus fuerat". Verancsics, I, 107.

10 Birnbaum, 1986, 214.

11 Károlyi, 1879; Sinkovics, 1985. 212–213.

12 Veress, 1901. 25; Szontagh, 2001. 106–107.

13 Lanckorońska, *Elementa.* 1982. 172–173, idézi Petneki, 2006. 195.

14 „Mivel a férfikor fordulópontján volt, ugyanis már 52. évében járt, és mivel gyenge egészségi állapota is gyakran próbára tette, irtózott a házasságtól, de Pannónia előkelő tanácsurai sürgették, hogy adja föl nőtlenségét, s lépjen házasságra, hogy a nemes házasságból származó szeretetreméltó utóddal, a vér eme legértékesebb drágakövével Pannónia királyságát új ékességgel gyarapítva, és a gyermektelenség miatt már-már kihaló Szapolyai-házat, mivel testvérbátyja is örökös nélkül halt meg a mohácsi vészben, annak ősi nevét felvirágoztassa. (...) ezért rávették, hogy oly sok kimerítő fáradozás és a forgandó szerencsétől eltűrt különféle megpróbáltatásai után a nyugalom megszületése érdekében kérje feleségül Lengyelország királyának, I. Zsigmondnak a leányát." Bethlen, 2002, 13.

15 A 13. könyvben ezt olvashatjuk: „az övéinek tanácsit, s leginkább Werbőczy Istvánét, kinek sokat tulajdonít vala, követvén, az nőtlenséget közbenakasztani végezé, és elméjét a menyegzőre s megházasulásra fordítá." Istvánffy, 2003, 34–35.

király csak hosszas rábeszélésre és tanácsadóinak (pl. Werbőczy István) ösztönzésére fogadta el a házassági ajánlatot.[16] Bethlen Farkas még arról is említést tesz, hogy a lánykérő követséget Brodarics István váci püspök, valamint Werbőczy István magyar királyi kancellár vezette. A követség további tagjai Perényi Péter, Balassa Boldizsár, Homonnai Drugeth István és Erasmus Gierlachowski királyi titkár voltak.[17]

A fényes küldöttség újév után indulhatott útnak Budáról, és 1539. január 15-én érkezett meg Krakkóba.[18] A magyar követség érkezéséről, fogadtatásáról, a Krakkóban megrendezett jelképes esküvőről és lakodalomról, az ebből az alkalomból rendezett lovagi tornáról, valamint a menyasszony elbúcsúztatásáról Nipszyc 1539. február 2-i, illetve Justus Decius dátum nélküli – február 19. előtt kelt – levele számolt be részletesen.[19] A házassági szerződést január 29-én kötötték meg.[20] 1539. január 31-én jelképes esküvőt tartottak a krakkói palota tróntermében, ezen a napon meg is ülték a lakodalmat.[21] Ekkor olvasták fel Stanisław Glandinus Aichler[22] (1519/1520–1585), Stanisław Gąsiorek (Kleryka),[23] Sebastian Marszewski[24] (1520–1540), Wacław Szamotulski[25] (1520–1572) és egy anonim szerző[26] alkalmi verseit és Izabellát magasztaló nászdalait.[27] A magyar lovasok ezt követően mutatták be a tágas várudvaron – ősi szokás szerint – nagyszerű torna- és lovagjátékaikat,[28] melyek rendkívüli hatást keltettek, s annyira tetszettek, hogy Sebastian Marszewski külön költeményt írt a Krakkóban is ritka

---

16 Oborni, 2008, 72. Ezt emeli ki Paolo Giovio da Como (1483–1552) a *Delle istorie del suo tempo* c. művében is (II, 547).

17 Bethlen, 2002, 13; Veress, 1901, 29.

18 Veress, 1901, 29; Szontagh, 2001, 106; Oborni, 2008, 72.

19 Lanckorońska, *Elementa,* T. 48, nr. 305, 5–8; nr. 308, 10–12.

20 *Libri Legationum* vol. VI, fol. 67v–72v; további kézirata: BCzart TN 56, 475–484.

21 Veress, 1901, 31; Bethlen, 2002, 16.

22 *Epithalamium Isabellae, florentissimae filiae serenissimi regis Poloniae Sigismundi, ad serenissinum maritum Ioannem Hungariae regem proficiscentis, per Stanislaum Aichlerum, V. I. doct*. Hieronymus Vietor krakkói nyomdájában nyomtatták ki 1539-ben. Vö. Estreicher, T. 12, 79. A szerző Samuel Maciejowski (1499–1550) püspöknek ajánlotta művét. Ritka példánya a krakkói hg. Czartoryski Museum könyvtárában található meg.

23 *Na weselie krolewny Izabelle.* (Na końcu:) Wybiyano w Krakowie przez Jeronimá Wietorá lata, 1539. (Egy példánya Krakkóban található meg.) Vö. BCzart TN 850. II. Cim.

24 *Epithalamion in nuptiis serenissimi domini Iohannis regis Hungariae et serenissimae virginis Isabellae filiae divi Sigismundi Primi, invicti regis Poloniae per Sebastianum Marschevium,* anno MDXXXIX, Kraków 1539. Vö. Estreicher, T. 22, 191.

25 Venceslaus Schamotuliensis: *In nuptiis regis Ioannis et Isabellae,* Cracoviae, 1539. Ex officina Ungleriana. – A mű napjainkra elveszett, vagy lappang. A címére vö. Veress, 1901, 36.

26 *Pieśń o małżenstwie krolewny Izabelli,* Wybiyano w Krakowie przez Jeronima Wietora, 1539 karácsonya. – Ld. http://www.estreicher.uj.edu.pl/staropolska/baza/133930.html (hozzáférés: 2013. 05. 04. 14. 10).

27 Ehhez hasonlóan költői versenyt hirdettek Szapolyai Borbála és I. Zsigmond 1512. február 8-ai krakkói esküvője alkalmából is, melyen a kor legjobb lengyel költői (Jan Dantyszek, Paweł z Krosna, Krzycki stb.) mellett idegenek (Laurentius Corvinus, Georgius Logus, Eobanus Hessus) vettek részt. A nászversek külön lapokon még 1512 februárjában nyomtatásban is megjelentek Krakkóban. Vö. Gyulai, 2004. 63.

28 Ezt egy erdélyi krónikás is feljegyezte: *Album Oltardianum,* 1860, 16. Utal rá Veress, 1901, 36.

középkori élvezetről.[29] Łukasz Górnicki a következőképpen ábrázolta az ünnepséget: „A királyfi Krakkóba érkezte után követség jött János magyar királytól, Izabella királyleány kezét megkérni. Ezek az urak voltak a követek: a váci püspök, Brodarics, Perényi Péter és Werbőczy István, és nagy seregekkel jöttek. Dolgaik először titokban tartattak (miként barátok között szokás, mert Zsigmond királynak korábbi felesége a szentéletű Borbála asszony, János király édes-testvére volt), ezért a követeknek nem került nagy fáradságába a nagy király leányát uruk, a nagy király szent házassága számára megkérni. (...) Első nap a királyi esküvőt tartották meg János király követei révén; (...) Azután a magyarok folytatták a bajvívást pajzsokkal, néhány pár egész vitézül, egyikük pedig, kopjáját leengedvén, egy harci ményt homlokon talált és megölt."[30]

Izabella február 2-án Perényi Péter, Homonnai Drugeth István és Brodarics István kíséretében indult útnak Magyarországra, Kassán keresztül.[31] A lengyel bandérium vezére Piotr Opaliński, vezetője pedig mint egyházi férfiú Stanisław Tarło przemyśli püspök volt. Február 19-én érkeztek meg Csepel-szigetre, ahol János király személyesen fogadta a lengyel királylányt. Innen Budára utaztak, ahol néhány napot pihenéssel töltöttek. Az esküvő és a koronázás Székesfehérvárott, a menyegző Budán zajlott le 1539. március 2-án.[32] Várdai Pál esztergomi érsek végezte a koronázási és az esküvői szertartást. Budán március 3-án tartották meg a lakodalmat: „János király a régi dolgokra emlékező vén emberek meghallgatásával"[33] mindent úgy tett, mint ahogy királyi elődei. Budán tornajátékokat, ünnepi játékokat, és – a királyi szokásokhoz híven – egyéb efféle dolgokat folytattak.[34] Budán Verancsics Antal óbudai prépost, udvari titkár a testvére, Mihály által írt üdvözlő nászdalt osztogatta ismerősei között.[35] János és Izabella házasságára több költő írt *epithalamion*t, magáról a küldöttség útjáról és a lengyelországi ceremóniáról azonban csak Verancsics Mihály számolt be részletesen.[36] Megtaláljuk nála a három főúr, Werbőczy, Frangepán és Brodarics vezette küldöttség érkezésének színes, epikus ihletésű leírását is (60–66. sor).

Verancsics Mihály *epithalamion*ját két szövegváltozat – egy nyomtatott és egy kéziratos variáns – birtokában közöljük. A nyomtatványt a Biblioteka Czartoryska, Teka

---

[29] *De ludis equestribus quos exhibuerunt Hungari in nuptiis Serenissimae virginis Isabella etc.* Megjelent Krakkóban 1539. január 28-án. (Egyetlen ismert példánya a Poznań melletti Kórnik könyvtár tulajdona.) A 12 lapnyi vers tartalma kivételes jelentőségű. Szerzője említi Perényit, Brodaricsot, valamint a „patriae ille Solon nitido Verbeucius ore"-t, de magáról a lovagjátékról nem versel. Vö. Estreicher, T. 22, 191.

[30] Górnicki, [1950], 11–12; idézi és fordította Petneki, 2006, 196.

[31] „János az menyasszonnak hazaviteléért követeket külde, ugyanazon Broderikot és Perényi Pétert, és Drugeth Homonnai Istvánt, s azok azt Lengyelországból Kassára, s onnat Budára nagyságos készülettel és friss lakással hazavivék, és Budán harmadnapig nyugován, Székesfeírvárra menének, mely városban János az ő jöveteleket várja vala, azzal az tanáccsal, hogy az menyegzővel együtt az új menyecskének megkoronázása véghezvitettetnék." Istvánffy, 2003, 34.

[32] Veress, 1901, 44–50; Szontagh, 2001. 106; Oborni, 2008, 72.

[33] Veress, 1901, 40

[34] Bethlen, 2002, 19.

[35] Veress, 1901, 53. Veress Endre hasonmásban közli a ritka nyomtatvány címlapját.

[36] Petneki, 2006, 195.

Naruszewicza (Krakkó) könyvtára őrzi. (Ezt a szövegváltozatot a varsói Biblioteka Narodowa Könyvtár mikrofilmarchívumából származó másolatokból ismertetjük.) A nyomtatvány 1539-ben jelent meg Krakkóban Hieronymus Vietor nyomdájában *Epithalamion Serenissimi Ioannis Hungariae regis et Isabellae reginae per Michaelem Wrantium Dalmatam M D XXXIX.* címmel. Terjedelme 4°, 6 osztatlan levél, a vers 187 hexameterből áll. A költemény előtt Stanisław Tarło przemyśli püspöknek szóló, 35 soros ajánlás olvasható. A forrásközlés alapszövegének az Országos Széchényi Könyvtár Kézirattárában található kéziratos verziót tekintettük. A *Ioannis Hungariae regis nuptiae* című *epithalamion*t számos, Verancsicstól származó, eddig kiadatlan költeményt tartalmazó latin nyelvű kötetes kézirat – *Praeludia Michaleis Verantii* – tartalmazza. A kötet Jankovich Miklós 1830-as gyűjteményébe tartozott. Dátum nem szerepel rajta, valószínűleg egykorú a nyomtatvánnyal, azonban bizonyosan nem autográf kézirat. Terjedelme 6 levél, 275×205 mm méretben, a vers itt összesen 216 hexameterből áll, az ajánlást nem találjuk meg.

A két szövegváltozat között sok eltérés figyelhető meg. Az egész sorokra kiterjedő különbségek a következők: csak a nyomtatott változatban megtalálható kiegészítés (a 133. és a 134. sor között, illetve a 151. és a 152. sor között), csak a kéziratban megtalálható betoldás (1–4, 10, 30–33, 35–36, 70, 173, 190–196.), valamint a nyomtatott verzió egyes szakaszait részletező leírások a kéziratban (109–118, 120–127, 144–147.). A jelentés megtartásával csak egyes szavak és mondatszerkezetek változnak meg például a 11., a 20., a 66., a 68., a 174., a 205–206. és a 213–214. stb. sorokban. Szócsere és szinonimák alkalmazása a két változat között számos esetben megfigyelhető, ezeket a lábjegyzetekben tüntettük fel. A tartalmi eltérések arra engednek következtetni, hogy a Budapesten található kézirat valószínűleg a vers későbbi változatát tartalmazza. Nyilvánvalónak látszik ugyanis, hogy Verancsics részt vett a krakkói eseményeken és az ott megtartott költői versenyen, hiszen művét ott nyomtatták ki.[37] Így tehát alkalma nyílt rá, hogy megismerje költőtársai nyomtatásban megjelent alkotásait, több lexikai változtatást és tartalmi betoldást hajtson végre saját költeményén. Valószínűleg Marszewski hadijátékokról írt alkotását olvasva bővítette ki az erről szóló saját leírását a 109. és a 127. sorokra terjedő szakaszban. Talán a többi költő bukolikus elemeket felvonultató munkáinak hatására illesztette be a rohanó szelek és az évek örökös változásának leírását is (30–36.). A 70. sorba betoldott pontos földrajzi meghatározás *(gelidi sinuosa volumina Popruth),* valamint a dunai átkelés és a fényes budai fogadtatás bemutatása (190–196.) arra utal, hogy Verancsics valószínűleg az Izabellát Magyarországra kísérő küldöttséggel tartott.

[37] Verancsics Antal 1539. február 18-án Budán kelt, Mihálynak szóló levelében nem utal testvére tartózkodási helyére, de kiemeli: legfontosabb célja a levél megírásával, hogy külföldi távolléte alatt tájékoztassa őt a magyarországi és erdélyi eseményekről: „his de rebus ac tumultibus Hungariae et Transsylvaniae multa, donec tu in Italiam et in Gallias excurris, memoraverim." Verancsics, VI, 1.

Forrás

1.[38]
Ajánlás *(dedicatio)* Verancsics Antaltól Stanisław Tarło püspöknek

Krakkó, 1539 eleje[39]
Nyomtatvány: BN E. XXXIII. 352. a BCzart TN XVI. 260/II-es nyomtatványról

Verancsics Antal Tarło püspök figyelmébe ajánlja testvére művét, aki János király és Izabella királyné tekintélyéhez mérten igyekezett megénekelni esküvőjüket. Antal irodalompártolóként segítségére van abban, hogy a János uralkodása alatt történtek ne merüljenek a feledés homályába. A szerencse segíti a bátrakat, így titkon küldte el ezt a művet Tarłónak azért, hogy annak páratlan feddhetetlensége, ékesszólása és műveltsége mondjon róla véleményt.

Reverendissimo Domino Stanislao Tarloni[40] episcopo Premisliensi, consiliario Sacrae Regiae Maiestatis Poloniae etc, domino suo observantissimo Antonius Wrancius Transsilvaniensis et veteris Budae praepositus regni Hungariae secretarius natus.

Michael frater meus carissimus, cum scripsisset hoc de Serenissimo Ioanne rege et Isabella regina Augustissima nuptiale carmen, veritus forsan se non satis pro dignitate tantorum Principum, neque pro magnitudine tantae celebritatis cecinisse, supprimere statuerat. Ego etsi (quod aliena curem) impudentiae accusabor, utpote ad id officii non requisitus, pati tamen nunquam possum, ut ii, quorum opera Principum meorum aut res gestae, aut memoria posteritati, quamvis etiam exili voce commendantur, in lucem non referentur. Praesertim vero, ne hic frater meus hac indigna ingenuo viro verecundia aspergeretur. Cum et fortuna audaces iuvat, et ipsi etiam dii salsa pauperum mola ac

---

38 Az ajánlás és az azt követő nászdal közlése a klasszikus latin helyesírás szabályaihoz igazodik. A pusztán paleográfiai, tipográfiai sajátosságú eltérést mutató betűket ma használatos alakjukban szedtük (pl. ſ = s; ji, ij, ÿ = ii; j = i; u = v stb.). A helyesírási sajátosságokat nem őriztük meg, hanem a klasszikus latin helyesíráshoz igazítottuk (pl. ti ~ ci; c ~ ch; h ~ ch; t ~ th; i ~ y ~ ii; ę ~ ae stb). Az y-t csak a görög eredetű szavakban (pl. *nymphas, hymenaeos, Scythico* stb.) tartottuk meg. Az egybe- és különírást általában megőriztük, de ahol az írásmód értelemzavaró volt, ott javítottuk. A központozást (pontot, vesszőt, pontosvesszőt, kettőspontot, kérdő- és felkiáltójelet) értelemszerűen tettük ki. A kritikai jegyzetek közé magyarázatokat illesztettünk a szövegben felbukkanó tulajdonnevekhez.

39 A nyomtatványon csak az évszám szerepel. A vers és az azt kísérő ajánlás nyomtatásban – szűkebb értelemben – valószínűleg január 15-e (a magyar küldöttség Krakkóba érkezése) és február 2-a (Izabella elindulása Magyarországra) között jelent meg.

40 Stanisław Tarło (1480–1544) Przemyśl városának püspöke 1537 és 1544 között, valamint I. Zsigmond király titkára. (Vö. Eubel, 1923, 279.) Neve humanista költőként vált ismertté. Írt egy költeményt *De Bello Pruthenico* címmel Albrecht Hohenzollern háborújáról. (Vö. Pytlak, 2009, 16.) Verancsics Antal az 1530-as évek végén több levelet is írt hozzá. Az Izabellát Magyarországra kísérő lengyel küldöttség vezetője volt, Piotr Opaliński, gnézeni várnagy (az ifjabb lengyel király udvarmestere, vö. Verancsics Antal 1539. november 29-én írt levelével) társaságában. Vö. Veress, 1901, 39.

rusticorum lacte tum coli, tum augeri sese existimant. Clam igitur ipsum carmen sustuli, tibique in signum meae assiduae observantiae, qui et integritate et eloquentia eruditioneque singulari praeditus es, ac me tanta benevolentia prosequeris, quantam equidem hactenus minime promeritus sim, dedico. Quod alioqui meo licet nomine nuncuparent, animo tamen utriusque Wrancii velim acceptum iri. Caeterum si in te colendo venerandoque tam repente nimis audax visus fortasse fuero, ingenio tuo candidissimo ac tuae erga omnes bonos humanitati imputabis, qui non solum ad amandum se facundia homines allicis, verum etiam praesentiae gratia devincis. Vale.

2.
[Verancsics Mihály:] Ioannis Hungariae regis nuptiae[41]

[sine loco], [1539 eleje ?][42]
Kézirat: OSZKK *sign.* Quart. Lat. 776, 1r–6v
Nyomtatvány: BN E. XXXIII. 352. a BCzart TN XVI. 260/II-es nyomtatványról

A királyságában hivatalosan is elismert János király házasodni készül. A számtalan háború után elérkezett a béke ideje. I. Ferdinánd (Germanus) is szövetségre lépett János királlyal annak érdekében, hogy a közös ellenség, azaz a törökök ellen tudjanak fordulni. Követek indulnak I. (Öreg) Zsigmond királyhoz Lengyelországba azért, hogy megkérjék a lengyel királylány, Jagelló Izabella kezét a magyar király számára. Három magyar főúr vezeti a tekintélyes követséget, akiket fiatalokból álló nagyszámú és gazdag kíséret követ. Leánykérő lakoma és mulatság a krakkói királyi udvarban. A magyarok hadijátéka és lovagi torna a második napon. Ezután megkötik a házassági szerződést. A lengyel király nehéz szívvel búcsúzik el szeretett lányától, de hosszú és szerencsés életet kíván számára. Izabella elindul Magyarországra, majd a Kárpátokon átkelve megérkezik Budára. A magyar nemesség minden jót kívánva üdvözli a királyi palotában. A szkíta nép hajdani nagyságára emlékeztetnek. Régen egész Ázsiát uralták; és sem a makedónok, sem a rómaiak nem voltak képesek meghódítani őket. A szarmata-szkíta „frigyből" nem egy alacsony és gyenge, hanem egy igen bátor és erős nép fog származni. Egy célja lehet az ilyen utódoknak: a vad törökök megfékezése, s az ország határainak kiterjesztése!

Cum iam securus rerum regnique potiti,
factaque Ioannes[43] non tradita sceptra tenerat

---

[41] Verancsics munkájának címe a krakkói nyomtatott kiadáson: *Epithalamion Serenissimi Ioannis Hungariae regis et Isabellae reginae per Michaelem Wrantium Dalmatam M D XXXIX.* A nyomtatott kiadáson Magyarország, Dalmácia és Csehország egyesített koronás címere látható, terjedelme 4°, 6 számozatlan levél (antikva betűkkel). (Vö. Szabó–Hellebrandt, 1896, 100.)

[42] A kéziratos verzión sem időpont, sem helymegjelölés nem szerepel.

[43] Az o felett egy kettőspont található, ahogyan a 90. és a 99. sorban is.

Pannoniae: viduos etiam nunc compare spectans
regales thalamos placido sic murmure fatur.[44]
Siccine bellorum strepitus insanaque Martis 5
proelia[45] semper agam? Saevasque revolvere[46] semper
cogar mente acies? Alio nec flectere[47] curas?
Nec pectus laxare iocis? Nec ponere finem
tot desudatis quandoque laboribus ullum?
Aut si regnorum, nisi ferro et sanguine moles[48] 10
stare nequit:[49] saltem gravibus felicia rebus
miscere, et quantum liceat vel cogere fata
in melius, laetisque animum pectusque[50] dicare.[51]
Talia non tristi secum[52] dum mente volutat
magnanimus[53] princeps, sensit iam saucia dudum 15
igne Cupidineo, quiddam promittere blandum
pectora, et eximo traxit suspiria corde,[54]
qualia vel castam possent flexisse Dianam.[55]
Ergo alacris primos procerum iubet undique adesse,
iisque haustos gestit depromere pectoris ignes:[56] 20
Atque ita: si quicquam saevi durive laboris
invicti tulimus, testis mihi conscia mens est.
Vester amor patriaeque simul sufferre peringens
hortata est pietas. Vobis donasse labores
haud piget, ac[57] nunc iam per[58] tot discrimina nostrum 25
obiectasse caput laetor, pacemque per[59] arma.
obtinuisse[60] iuvat. Nec vos Germanus,[61] ut ante
asper in arma ciet, socias sed iungere vires,

---

44 Cum iam ... murmure fatur. *om. BCzart*
45 proelia: praelia *BCzart*
46 revolvere: reducere *BCzart*
47 flectere: vertere *BCzart*
48 Aut si ... sanguine moles *om. BCzart*
49 stare nequit: Incipiam? aut *BCzart*
50 pectusque: mentemque *BCzart*
51 dicare: dicarem *BCzart*
52 non tristi secum: nuper Ioannes *BCzart*
53 magnanimus: Pannoniae
54 corde: sensim *BCzart*
55 Qualia vel ... Dianam: Qualia vel Triviae possent inflectere mentem *BCzart*
56 iisque haustos ... ignes: pectoris, ac teneras gestit depromere curas *BCzart*
57 ac: et *BCzart*
58 per: post *BCzart*
59 per: post *BCzart*
60 obtinuisse: invenisse *BCzart*
61 Germanus: vicinus *BCzart,* ti. I. Ferdinánd (1503–1564), osztrák főherceg, 1526–1564 között magyar és cseh király.

communemque vocat detrudere finibus[62] hostem.
Quis velit aeternis semper se involvere bellis, 30
et curis tenuare brevis solatia vitae?
Sed neque perpetuum Boreas sibi vendicat annum,
et Zephiro quandoque vices Euroque relinquit.[63]
Quod superest igitur, quod non labor abstulit aevi,[64]
id sibi iam tandem suavis ferat omne voluptas, 35
nec sinat incassum fugientes currere soles.[65]
Sumite gaudentes[66] animos. Fortuna secundis
servatos voluit[67] mala tot, tot vincere casus.
Dulce est, si patriae defensae viximus aegre.
Vivere iam liceat nobis, iam solvere curas. 40
En[68] ego regales taedas regalia iungam
connubia, ac populos iubeo gaudere per omnem
Hungariam, et mecum laetis incumbere rebus.
Vos[69] mihi Sarmatici praecelsa palatia regni
atque arces coelo aequatas, quas Istula[70] flavo, 45
divorum sedes miratus, flumine lambit,
quaerite. Ubi magni natarum maxima regis
Sismundi[71] servat thalamos Isabella pudicos.
Illa quidem dudum nobis[72] sua gaudia servat.
Illa dabit sobolem vobis per[73] secula reges 50
magnanimos. Illam sceptris adiungere nostris[74]
munus erit vestrum, celebrique inducere pompa.
Ut merita est regis coniunx, generosaque[75] regis
progenies veniet fatis Isabella secundis.
Nec regnis invita volet succedere nostris.[76] 55
At[77] proceres faustas dudum componere taedas

---

62 detrudere finibus: vexare umoribus *BCzart*
63 Quis velit … Euroque relinquit. *om. BCzart*
64 Quod superest … aevi: At nunc quod superest fugitivi cernitis aevi. *BCzart*
65 id sibi … currere soles. *om. BCzart*
66 gaudentes: iam laetos *BCzart*
67 voluit: velint *BCzart*
68 en: ecce *BCzart*
69 vos: nunc *BCzart*
70 A lengyelországi Visztula folyó.
71 I. (Öreg) Zsigmond (1467–1548), 1506–1548 között lengyel király.
72 dudum nobis: nobis olim *BCzart*
73 per: post *BCzart*
74 Illam sceptris adiungere nostris: Illam nostris adiungere sceptris *BCzart*
75 generosaque*:* formosaque *BCzart*
76 nostris: avorum *BCzart*
77 at: iam *BCzart*

exoptant laudantque novos in principe amores.
Iamque sibi tali vinclo subsidere bella,
et pacem et fessis promittunt foedera regnis.[78]
Protinus ex omni numero, qui principis aulae 60
prima tenent, tres regna viri[79] petiere Polona.
Illos agminibus comitum stipata iuventus
nobilis Hungariae volucres insidere[80] docta
quadrupedes cursuque breves[81] convertere gyros
subsequitur. Rutilans ardescit purpura[82] et albo 65
instratae incedunt acies fulvoque metallo.[83]
Tandem Pannonios[84] emensi passibus agros.
Nubiferas superant alpes pinusque virentes[85]
frigoribus mediis, viduataque vitibus arva
Sarmatiae et gelidi sinuosa volumina Popruth.[86] 70
Iamque propinquabant, ubi pulchra Cracovia turres
explicat, et mediis circundata clauditur undis.
Cum subito e speculis conspexit regia pubes
Pannonios iuvenes campis se effundere totis.
Fit clamor, laeti plaudunt, et nuntius aulam 75
pervolat, atque acies atque exoptata[87] videri
agmina, quae regis[88] veniant abducere natam.[89]
Ii[90] tristes, hilares alii variataque miscent
gaudia maestitiamque simul vanumque dolorem.
Sed postquam placidas implevit nuntius aures 80
reginae, viditque procos Isabella propinquos.
Virgineo primum castus pudor ore cucurrit,
purpureusque simul niveos color imbuit[91] artus.

---

78 regnis: regni *BCzart*
79 Ti. Perényi Péter (1502–1548), Brodarics István (1480 k.–1539) és Werbőczy István (1458/1460–1541).
80 insidere: conscendere *BCzart*
81 breves: levi *BCzart*
82 purpura: purpur *BCzart*
83 instratae incedunt … metallo: Slpendescunt [sic! a splendescunt helyett] acies passim, fulvoque metallo *BCzart*
84 Pannonios: Pannonicos *BCzart*
85 Nubiferas superant … virentes: Per gelidas superant alpes pinctaque vicina *BCzart*
86 Sarmatiae et … Popruth *om. BCzart*. A lengyelországi Poprád folyó.
87 exoptata: expectata *BCzart*
88 regis: divam *BCzart*
89 natam: nostram *BCzart*
90 Ii: Hi *BCzart*
91 imbuit: occupat *BCzart*

Verum ubi cui[92] regno, quali regina marito
iungitur, expendit, lacrimis immota parentum 85
et studiis immota piis optata videre.
Tempora taedarum gaudet, castamque[93] sub alto
pectore laetitiam simulat. Si quando per aures
sponsi nomen iit, tacito succenditur igni.
Nomen Ioannis repetitque, libensque revolvit 90
saepius, inque illo sensus persaepe morantur.
Iamque lares patrios, queis[94] pulchra adoleverat aetas,
posthabet agnotae tantum de nomine Budae.
Non oculos retinet properantibus Istula lymphis,
Danubium[95] cunctis praefert labentibus undis, 95
Danubium sulcare[96] cupit. Iamque horrida bellis
Pannonia est secura magis. Nil Sarmata mitis,
nil patris, fratrisve[97] movent tutissima regna.
Omnia Ioanni postponit diva marito.
Ne patriam, ne virgo lares contemne paternos 100
felix, quae tales producit patria nymphas.
Quaeque dedit nobis, totus quod concinat orbis,
mireturque deas arctoo nascier orbe.
Nec[98] minus illa tamen felix, quae talia dona
accipit, et laetis fruitur cumulata[99] diebus. 105
Quid memorem structas epulas, quo regia luxu
tecta fremunt? Genio indulgent, et pocula vertunt:
exhausti nihil est, poscenti nulla negantur.
Laetitiae fomenta, viros vix sustinet aula.
Illa dies epulis levibusque dicata choreis 110
postera ludorum est et duro tradita Marti.
Hic iuvenum formosa cohors gentisque Polonae
atque aulae decus eximium fulgentibus armis
sublimis volitans hastae certamina poscit.
Inter quos sublimis equo, magna arma ferendo 115
Augustus princeps[100] galea processit aperta
formosus, viridi dignus regnare iuventa.

---

92 cui: quo *BCzart*
93 castamque: puramque *BCzart*
94 queis: quae is *BCzart*
95 Duna; másik elnevezése a 190. sorban: Istrum.
96 sulcare: superare *BCzart*
97 patris, fratrisve: frater, fratrique *BCzart*
98 nec: non *BCzart*
99 cumulata: tumulata *BCzart*
100 I. Zsigmond király egyetlen fia. II. Zsigmond Ágost néven 1548–1572 között lengyel uralkodó.

Audacesque vocans iuvenes in bella coaevos[101]
conspicuus campum metuenda circuit[102] hasta.
Hic quidam conferre pedem male robore fisus, 120
atque ausus trifido Sismundi se opponere ferro,
everso deiectus equo, resupinus arenas
sparsit, ut ingentem sonitum daret aula ruinae.[103]
Invictum plausu populus regemque salutat
Augustum. Gaudet victor, spectansque sororem 125
praemia digna petit. Verum illi concita vano
corda metu pavitant. Post pulsum laeta timorem[104]
demittit, sertum gemmis auroque decorum,
victoremque suo designat munere fratrem.
Parte alia campis Scythico de more tremendus 130
Pannon adest aliudque fremit, tela altera[105] vibrat,
atque alias infert acies. Celer advolat, idem
vix conspectus abit, pariter[106] fit multus[107] ubique.[108]
Tantus amor pernicis[109] equi, non aereus umbo,
non agiles artus armorum pondera tardant,[110] 135
loricaeve graves.[111] Toto sed corpore nudi
concurrunt hastis, clipeis a pectore tantum
protensi, gladiisque ruunt in vulnera[112] curvis.[113]
Ergo adsunt avidi[114] laudis, quos gloria tangit
et quos nobilitas dignos ea censebat[115] arena. 140

---

101 viros vix … bella coaevos: graves quin summere ludos / Gradivumque iocis addis, et ludere Martem / Bellonaque iubes, viridi Sismunde iuventa / integer, et solido consortas robore vires. / Hic magno subnixus equo magna arma ferens. *BCzart*

102 circuit: circuis *BCzart*

103 A lovagi tornán Eliasz Ostrogski herceg (1510–1539) az etikett szabályai szerint győzni engedte Zsigmond Ágost királyfit, és valószínűleg az így szerzett sérülések következtében hunyt el néhány hónappal később. Ld. erről Petneki, 2006, 196.

104 Hic quidam … laeta timorem: Cunctantesque vocas iuvenes in bella eo quos / et gaudes victis, et praemia digna sororis / expectas. Ast illa metu iam libera vano *BCzart*

105 altera: alia *BCzart*

106 pariter: pariterque *BCzart*

107 multus: tumultus *BCzart*

108 *post* ubique *BCzart* Fatigatque graves armorum pondere turmas *add.*

109 pernicis: fugacis *BCzart*

110 armorum pondera tardant: defendit ferrea vestis *BCzart*

111 loricaeve graves: ferreus aut carcer *BCzart*

112 vulnera: bella *BCzart*

113 curvis: recurvis *BCzart*

114 avidi: iuvenes *BCzart*

115 censebat: censet *BCzart*

Nec mora flammatis[116] passim[117] concurritur hastis,
Horrendum fragor exoritur, coelumque remugit.
Cum iuvenes sensim veros sentire calores
bellandi studio occipiunt, ac pectore vanos
excutiunt ludos. Infesti seria miscent[118] 145
proelia, nec vano spargentes sanguine terram
intrepidi puerile vocant sine sanguine bellum[119]
reginamque volunt iam tum vidisse cruoris
Pannonios nunquam parcos. Certamine tali
horrescit populus. Mirantur fortia bello 150
pectora, quae ludis etiam per[120] vulnera gaudent.[121]
At regina suos consurgens iam vocat esse
Pannonios. Laudat vires animosque viriles
et compressa iras, victores[122] laeta coronat.
Iamque dies aderat, qua missis[123] vertere cursus[124] 155
in patriam, qua tempus erat mandata referre.
Conveniunt proceres longaevi ad limina regis
Sismundi, poscuntque moras nec nectere pergat[125]
ulterius, redeant tandem[126] cum coniuge pacta
principis, et gratos nolit[127] differre hymenaeos. 160
Ille licet pactam dederat, firmataque starent
pacta fide, illacrimat tamen. Et pia et ultima natae
cura senem tangit, veluti nec mittere posset,
nec retinere velit. Tandem sic pauca profatur.[128]
I, felix, felixque tuo sociare marito, 165
nata, precor, thalamisque habitet concordia vestris.
Ambobusque simul centum regnare per annos

---

116 flammatis: flammati *BCzart*
117 passim: coeunt *BCzart*
118 bellandi studio … miscent: bellandi studio occipiunt, et pectore ludos / excutiunt sensim vanos, iam seria miscent *BCzart*
119 proelia, nec … bellum: praelia, iam vero profundunt sanguie [!] vultus *BCzart TN XVI. 260/II*
120 per: post *BCzart*
121 *post.* gaudent *BCzart* Quid patriae fecisset amor, cogitare relinquunt *add.*
122 victores: victorem *BCzart*
123 missis: nostris *BCzart*
124 cursus: cursum *BCzart*
125 pergat: velit *BCzart*
126 tandem: iam *BCzart*
127 et gratos nolit: optatos nec eat *BCzart*
128 Bethlen Farkas közlése szerint a lengyel királyi kancellár, Samuel Maciejowski mondott üdvözlő ünnepi beszédet a január 31-i jelképes esküvőn. Bethlen, 2002, 15–17; vö. Veress, 1901, 34; Oborni, 2008, 72. Samuel Maciejowski (?–1550) először chełmi (1539–1542), majd płocki (1542–1546), végül krakkói püspök (1546–1550) és kancellár.

dent superi, tribuant[129] sobolem longosque nepotes.
O mihi si totidem proferrent numina messes,[130]
quod[131] satis esse queat,[132] parvum vidisse nepotem 170
et matrem te nata[133] novam. Tum claudere demum
morte diem, et longe componere membra[134] quieti.
Felici et longo functus, non deprecor aevo.[135]
Sic ait, ac fessis[136] circumdat colla lacertis
moerentis natae. Lacrimans vix[137] deinde resolvens 175
amplexus tremulos,[138] cupientem passus abire est.
Et iam Pannoniam vulgarat fama per omnem
non procul a regni dominam[139] iam finibus esse
et superasse nives, quas vertice[140] Carpatus alto[141]
excitat, atque suas vestigia ferre per urbes. 180
Exultant omnes, omnique ex parte feruntur.
Nec pars ulla viget regni, non angulus ullus,
quo non fit plausus, quo non venit obvia turba.
Quin etiam longo procedunt ordine matres
Hungariaeque nurus,[142] quas altis curribus ingens 185
turba puellarum sequitur. Formosa videri
corpora, sed longe superat formosior omnes
regina. Ac dubium est, formane an moribus esset
admiranda magis, pariterque excellit utroque.
Sed cum iam sparsum ratibus superaverat Istrum, 190
admoratque pedem regalibus omine fausto
liminibus, stantes miratur nubibus arces,
inclusasque trabes arvo, pavimenta, fenestras,
multiplicesque domos amplisque palatia valvis.
Accedunt proceres felicia cuncta precantes, 195
et dominam flexi reverenti voce salutant.[143]

---

129 tribuant: tribuat *BCzart*
130 messes: menses *BCzart*
131 quod: quot *BCzart*
132 queat: queant *BCzart*
133 nata: natam *BCzart*
134 componere membra: membra committere *BCzart*
135 Felici et … aevo *om. BCzart*
136 Sic ait, ac fessis: Non piget, ac tremulis *BCzart*
137 Lacrimans vix: Lacrimas tum *BCzart*
138 tremulos: longos *BCzart*
139 regni dominam: nostris proceres *BCzart*
140 quas vertice: dominam, quas *BCzart*
141 alto: asper *BCzart*
142 nurus: mirus *BCzart*
143 Sed cum … voce salutant *om. BCzart*

Salve, Sarmatici proles dignissima regis,[144]
Pannonici regina soli. Felixque penates
ingredere antiquos, quibus ingens[145] sceptra tenebat
Romani imperii quondam Sismundus[146] et acer[147] 200
Matthias,[148] toto qui gestis notus in orbe est,[149]
et Ladislavus[150] patruus. Tibi debita regna
non aliena petis, gentilem sume coronam,
et Maria[151] regnes felicior et Beatrice.[152]
Nec te diva genus Scythicum moresque recentes 205
Hunorum moveant, certe et tua Sarmata gens est.[153]
Quamvis ampla vigent etiam nunc regna Scytharum,
ut fama est, Asiae semper dominantia magnae.
Nec potuere armis infringi, aut viribus ullis,
nec Macedo quondam gentem tentare ferocem, 210
nec Romana queunt Scythicum dare bella triumphum.
Et te de Scythico prognatos sanguine reges
poscimus. Iis dabitur saevos compescere Turcas,[154]
et patriae arctatos cupient[155] extendere fines.
Non humile aut molle dabit fugiensve laborum 215
Sarmaticum Scythicumque genus, sed fortia cuncta.

---

144 Sarmatici proles dignissima regis: Sarmaticis merito praelata puellis *BCzart*

145 antiquos, quibus ingens: antiquosque is magnus *BCzart*

146 Luxemburgi Zsigmond (1368–1437), 1387–1437 között magyar király, 1433-tól német-római császár.

147 acer: ingens *BCzart*

148 I. (Hunyadi) Mátyás (1443–1490), 1458–1490 között magyar király.

149 gestis notus in orbe est: sparsit nomen in orbe *BCzart*

150 II. Ulászló (1456–1516), 1471–1516 között cseh király, 1490-től Magyarország királya.

151 Valószínűleg Anjou Mária (1370–1395), aki 1382–1395 között magyar királynő volt, s 1385-től Luxemburgi Zsigmond felesége.

152 A Wawelben nevelkedett Izabella inkább volt olasz (az anyja, Bona Sforza neveltetésének is köszönhetően), mint lengyel. Beatricének, Mátyás feleségének lépett tehát a nyomába, amikor alig húszévesen Budára költözött János király feleségeként. Ld. erről Barlay, 1986, 57.

153 Nec te ... gens est: Non te, quod Scythica duramur origine diva / commoveat quicquam, certe et tua Sarmata gens est. *BCzart*

154 iis dabitur saevos compescere Turcas,: ii noscent hostem detrudere regno *BCzart*

155 arctatos cupient: cupient afflictae *BCzart*

Rövidítések és irodalomjegyzék

1. Levéltári rövidítések

BCzart TN	Biblioteka Czartoryska, Teka Naruszewicza (Kraków)
BJ	Biblioteka Jagiellónska (Kraków)
BN	Biblioteka Narodowa (Warszawa)
OSZKK	Országos Széchényi Könyvtár Kézirattára (Budapest)

2. Szakirodalom

BARTA
1987 — BARTA Gábor: *Humanisták I. János király udvarában.* In: *Magyar reneszánsz udvari kultúra.* Szerk. R. VÁRKONYI Ágnes. Budapest, Gondolat, 1987, 193–216.

BETHLEN
2002 — BETHLEN Farkas: *Erdély története.* Ford. BODOR András, jegyz., mutatók: KRUPPA Tamás, II. kötet, Budapest, Enciklopédia Kiadó, 2002.

BESSENYEI
2011 — BESSENYEI József: *Verancsics Mihály* (szócikk). In: *Magyar művelődéstörténeti lexikon (középkor és kora újkor).* Főszerk. KŐSZEGHY Péter, szerk. TAMÁS Zsuzsa. XII. kötet, Budapest, Balassi, 2011, 401–402.

BIRNBAUM
1986 — BIRNBAUM, Marianna D.: *Humanists in a Shattered World. Croatian and Hungarian Latinity in the Sixteenth Century.* UCLA Slavic Studies, vol. 15. Columbus, Ohio, Slavica Publishers Inc., 1986.

CYTOWSKA
1991 — CYTOWSKA, Maria: *Tworczosćpoetycka Michala Vrančiča.* In: *Most. časopis za međunarodne književne veze,* (1991), 1–2, 226–236.

D'ELIA
2002 — D'ELIA, Anthony F.: *Marriage, Sexual Pleasure, and Learned Brides in the Wedding Orations of Fifteenth-Century Italy.* In: *Renaissance Quarterly,* 55 (2002), 2, 379–433.

Deveny
1988 Deveny, Thomas: *Poets and Patrons: Literary Adulation in the Epithalamium of the Spanish Golden Age.* In: *South Atlantic Review,* 53 (1988), 4, 21–37.

Estreicher
1908 Estreicher, Karol: [Bibliografia Polska] *Polnische Bibliographie,* t. 12, t. 22, Krakau, Buchdruckerei der k. k. Jagellonischen Universität, 1891, 1908.

Eubel
1923 *Hierarchia Catholica medii et recentioris aevi...,* ed. Eubel, Conradus, t. III, Monasterium, 1923.

Fališevac–Novaković
2000 Fališevac, Dunja–Novaković, Darko: *Vrančić, Mihovil.* In: *Leksikon hrvatskih pisaca.* Eds. Fališevac, Dunja–Nemec, Krešimir–Novaković, Darko. Zagreb, Školska knjiga, 2000, 780–781.

Grant
1957 Grant, W. Leonard: *New Forms of Neo-Latin Pastoral.* In: *Studies in the Renaissance,* 4 (1957) 71–100.

Górnicki
[1950] Górnicki, Łukasz: *Dzieje w Koronie Polskiej.* Wyd. Henryk Barycz. Wrocław, [1950].

Gyulai
2004 Gyulai Éva: *Carmina in arma Zapolyana. Címerversek Szapolyai Borbála lengyel királyné (1512) és Szapolyai János Zsigmond választott király (1567) címeréről.* In: *Publicationes Universitatis Miskolcinensis. Sectio Philosophica.* Szerk. Csukovits Enikő. Tom. IX, fasc. 4. Miskolc, E Typographeo Universitatis, 2004, 61–81.

Horstmann
2004 Horstmann, Sabine: *Das Epithalamium in der Lateinischen Literature der Spätantike.* München–Leipzig, K. G. Saur Verlag GmbH., 2004.

Istvánffy
2003 Istvánffy Miklós: *Magyarok dolgairól írt historiája.* Ford. Tállyai Pál, sajtó alá rendezi Benits Péter, I/2, Budapest, Balassi Kiadó, 2003.

Károlyi
1879 Károlyi Árpád: *Adalék a nagyváradi béke s az 1536–1538. évek történetéhez.* Budapest, Athenaeum, 1879.

Kerecsényi
1979 Kerecsényi Dezső: *Kolostor és humanizmus Mohács után.* In: *Kerecsényi Dezső válogatott írásai.* Szerk. Pálmai Kálmán. Budapest, Akadémiai Kiadó, 1979, 82–110.

Lanckorońska
1982 *Elementa ad fontium editiones.* Tom. 55, edidit Carolina Lanckorońska, Romae, 1982, nr. 1553 (regeszta), 172–173.

Mályusz
2007 Mályusz Elemér: *Egyházi társadalom a középkori Magyarországon.* Budapest, Műszaki Kiadó, 2007.

Oborni
2008 Oborni Teréz: *Principissa. Fejedelmi feleségek Erdélyben.* In: *Rubicon,* 4 (2008) 70–79.

Pavlovskis
1965 Pavlovskis, Zoja: *Statius and the Late Latin Epithalamia.* In: *Classical Philology,* 60 (1965), 3. 164–177.

Petneki
2003 Petneki Noémi: *Brodarics István alakja a lengyel forráskiadványokban.* In: *Irodalomtörténeti Közlemények*, 110 (2006), 1–2, 191–198.

Petrovich
1978 Petrovich, Michael B.: *Croatian Humanists and the Writing of History in the Fifteenth and Sixteenth Centuries.* In: *Slavic Review,* 37 (1978), 4, 624–639.

Pytlak
2009 Pytlak, Przemysław: *Tajemnice archiwum parafialnego w Końskowoli*. TODK Fara Końskowolska, Końskowola, 2009.

Sandy
1971 Sandy, Gerald N.: *Catullus 63 and the Theme of Marriage.* In: *The American Journal of Philology,* 92 (1971), 2, 185–195.

Šime
1971 Šime, Jurić: *Iugoslaviae scriptores latini recentioris aetatis.* Zagreb, 1971.

Sinkovics
1985 Sinkovics István: *Útkeresés Mohács után. Az ország három részre szakadása.* In: *Magyarország története 1526–1686.* Főszerk. Pach Zsigmond Pál, 1. kötet, Budapest, Akadémiai, 1985, 212–213.

Soós
1999 Soós István: *Az újkortörténész Mályusz Elemér.* In: *Levéltári Közlemények*, 70 (1999), 1–2, 188–196.

Sörös
1916 Sörös Pongrác: *Statileo János életéhez.* In: *A pannonhalmi főapátsági főiskola évkönyve az 1915–1916-iki tanévre.* Kiad. Zoltvány Irén. Pannonhalma, Stephaneum, 1916, 3–56.

Szabó–Hellebrandt
1896 Szabó Károly–Hellebrandt Árpád: *Magyar szerzőktől külföldön 1480–1711. megjelent nem magyar nyelvű nyomtatványok.* 1. rész, Budapest, 1896.

Szontagh
2001 Szontagh Pál: *Fejedelemasszonyok – asszonyfejedelmek. Izabella Kazimira, Mária Krisztierna és Brandenburgi Katalin uralkodása az erdélyi fejedelemségben.* In: *Confessio*, 25 (2001), 2, 106–112.

Verancsics
1857–1875 *Verancsics Antal összes munkái* (*MHHS*). Kiad. Szalay László, Budapest, 1857–1875.

Veress
1901 Veress Endre: *Izabella királyné (1519–1559).* Budapest, Magyar Történelmi Társulat, 1901.

Wheeler
1930 Wheeler, A. Leslie: *Tradition in the Epithalamium.* In: *The American Journal of Philology,* 51 (1930), 3, 205–223.

Wilson
1948 Wilson, E, Faye: *Pastoral and Epithalamion in Latin Literature.* In: *Speculum*, 23 (1948), 1, 35–57.